

Køn og psyke i europæisk litteratur

ANMELDELSE

Jytte Lindhardtzen (red.) i samarbejde med Lars Damkjær, John Kendal og May Schack.

Køn og psyke i europæisk litteratur

Munksgaard, København 1990
357 sider, pris : 250 kr.

ANMELDT AF

RIKKE SANDERHOFF

“Køn og psyke i europæisk litteratur” er en antologi, der primært henvender sig til danskundervisningen i gymnasier, HF og seminarier.

Bogens udgangspunkt er en gennemgang af tidernes skiftende kønsforestillinger, set i forhold til menneskets egen selvforståelse. Temaet belyses gennem en række litterære tekster, der i større eller mindre udstrækning afspejler det menneskesyn og den kønsopfattelse, der kendetegner en given periode.

Bogens 7 kapitler indledes hver især med en kort gennemgang af de væsentligste samfundsmæssige, kulturelle og litterære træk indenfor en periode. Periodegennemgangens temaer og kommentarer lægger op til de efterfølgende litterære tekster og giver et minimum af kendskab til, og forståelse for, f.eks., renæssancen. Læseren får en vis indsigt i den kontekst de litterære tekster er indskrevet i, og det sikrer en fælles referenceramme for forståelsen af teksten. De litterære tekster er typisk 4-6 sider lange, og den overskuelige længde er med til at gøre dem let tilgængelige. Det samme gør sig gældende i bearbejdningen, hvor ordvalg og ortografi er tilstræbt en nutidig

skrivemåde.

Det er et positivt tiltag at udgive en antologi, der har køn som tema. Når bogen er beregnet til brug i gymnasier o.l., sikres det (forhåbentligt), at også gymnasieelever får en fornemmelse af, hvor stor betydning kønsetiketten har haft, og stadig har, for vores selvforståelse og udfoldelsesmuligheder. Kønsproblematikken lægges ud til et bredt publikum, og det må være i de flestes interesse, at køn ikke kun diskuteres indenfor begrænsede cirkler på universiteterne, men tværtimod indgår som en del af i undervisningen i gymnasiet.

I bogens forord begrundes redaktørerne deres tekstvalg. Her skriver de bl.a., at de har valgt at lægge en europæisk synsvinkel på teksterne, fordi dansk litteratur kun kan forstås i europæisk sammenhæng. Så langt så godt. Der er ingen tvivl om, at det er en god ide at vise, hvordan dansk litteratur præges af samspillet med den omgivende verden. Men når dansk litteratur fra perioden 1400 -1700 betegnes som svag i forhold til udenlandsk litteratur og ydermere afvises med den begrundelse at : “Det er ganske enkelt mere spændende og perspektivrigt at læse f.eks. Shakespeare og Moliere, end den protestantiske opbyggelseslitteratur i Norden”, så afvises 300 – 400 års dansk litteratur. Det må, i bedste fald, karakteriseres som en uigennemtænkt handling fra redaktørernes side, når de giver udtryk for et fordomsfuldt syn på dansk litteratur i perioden 1400-1700. Hvad der er spændende læsning afhænger af den enkeltes smag, og selvom man fra redaktionens side er nødt til at prioritere, så kunne der have været danske smagsprøver. Så havde læseren selv haft mulighed for at bedømme, hvorvidt dansk litteratur fra perioden nu også er så kedelig, som der her gives udtryk for.

Kønspektivet indgår som det ene af bogens to hovedtemaer og det er derfor beklageligt, når redaktørerne afviser dansk litteratur fra perioden 1400-1700. Det ville i den sammenhæng have været oplagt at se nærmere på, hvordan det kvindebillede, der

opstår i perioden afspejles i den protestantisk opbyggelseslitteratur. De kønsforestillinger, der dannes efter reformationen, får betydning flere århundreder frem. Store dele af dansk og nordisk selvforståelse opbygges i denne periode, hvor protestantiske dyder som flid, mådehold og ydmyghed grundlægges og indprentes i den nordiske kultur. Og som redaktørerne er inde på i kapitlet “Middelalderen”, så spiller Maria-figuren en stor rolle i middelalderens kønsopfattelse. Af samme grund mener jeg, at *Køn og Psyke* overser et vigtigt område, når man ikke ser nærmere på den betydning, som fraværet af Maria-figuren får for kønsopfattelsen i de protestantiske lande efter reformationen.

“Køn og psyke i europæisk litteratur” indledes med et uddrag fra Platons *Symposion*, myten om menneskets tilblivelse. Det er en god ide. Teksten er et glimrende eksempel på en hierarkisk kønsopfattelse og peges således frem mod et af de bærende elementer i de næste 2400 års kønsforståelse. Samtidig er teksten udfordrende og perspektivrig, fordi den ved sin åbenlyse accept af homoseksualitet viser, hvordan kønsdefinitionerne ikke er fastlagte, men tværtimod kulturelt forankrede og ændres over tid og sted.

Det er eksplicit bogens holdning, at størsteparten af de egenskaber kønnet tillægges, er kulturelt skabte forestillinger. Denne holdning kommer til udtryk gennem de valgte litterære tekster. Et godt eksempel, er forskellen mellem det kvindesyn, der præsenteres i Saxos fortælling om Sigar fra 1200, og det der fremgår af Martin Luthers *Bordtaler* fra 1538. I fortællingen om Sigar vælger den kvindelige hovedperson Alvide at forvandle sig fra en blufærdig jomfru til en barsk viking, der sammen med en række ligesindede kvinder drager hængende rundt i Norden. Og i sine afsluttende kommentarer bemærker Saxo at skjoldmøer der, som Alvide, “gav afkald på al kvindelig svaghed og blødgøthed” ikke har været et særsyn i fortiden. I Luthers *bordtaler* er det et noget andet kvindesyn,

der dominerer: "Mændene har et bredt bryst og smalle hofter, derfor har de også forstand. Kvinderne har smalt bryst og brede hofter og bag, derved viser deres skabning selv at de skal sidde stille og passe deres hus (...). Når de taler om andet end husvæsen, er de ikke noget værd" skriver Luther. Det misogyne kvindesyn viser med al ønskelig tydelighed, den ændring i kønsforståelsen, der følger med reformationen.

Det er en fællesnævner for tekstudvalget, at det indenfor den enkelte periode fremsstår alsidigt. Dog er de kvindelige forfattere næsten fraværende indtil vi når op omkring det moderne gennembrud. I gennemgangen af perioden 800-1850 kunne redaktørerne af bogen have udvist lidt større opfindsom og inddraget flere kvindelige repræsentanter for perioden.

Fra 1910 og frem er de kvindelige forfattere godt repræsenteret, og det afspejler fint det skred, der sker omkring det moderne gennembrud, hvor de kvindelige forfattere for alvor begynder at blive synlige i litteraturen. Fra 1910 og frem er det mit indtryk at bogen vover noget mere i forhold til tekstudvalget, der indeholder tekster af så forskellige forfattere som Marguerite Duras, Simone de Beauvoir, John Fowles og den danske Carsten Jensen.

De karakteristika, som redaktørerne mener, er kendetegnende for en periode, samles og fremlægges i periodeoversigterne, der gennemgående er solide og giver godt overblik. Periodernes kendetegn eksemplificeres i de litterære tekster, og det skaber et samspil mellem periodeforståelsen og de enkelte tekster. Periodegennemgangen er lettilgængelig og øger forståelsen for de litterære tekster. Der sættes således et "ansigt" på perioden og litteraturen gør det lettere at huske generelle træk i forbindelse med den enkelte periode, fordi teksten kan sættes ind i en sammenhæng. I den forbindelse ville det måske have øget periodeforståelsen, hvis billedmaterialet havde været udbygget. Billeder, af såvel kunst som arkitektur, virker med sin visualisering altid

befordrende på forståelsen af en periode.

Måske er det netop ønsket om at gøre perioderne let genkendelige, der får redaktørerne til bruge ordene "moderne" og "psykologisk" i forbindelse med renæssancen. Det er muligt at de studerendes selvgenkendelse og dermed forståelse for renæssancen øges, når renæssancens samfundsliv og kunst behæftes med ord som "moderne rationalisme". Men jeg vil mene, at en moderne livsforståelse først for alvor opstår i slutningen af 1700-tallet og at det er misvisende, når ordet "moderne" bruges i forbindelse med renæssancen. Tilsvarende er redaktørerne ca. 200 år forud for min opfattelse af, hvornår man for alvor begynder at skrive romaner ud fra en psykologisk menneskeforståelse. Den lette omgang med ordene og deres betydninger, kan skyldes det førnævnte forsøg på at give de studerende genkendelighed i perioden. Men det kan også være en bestræbelse på at vise, hvordan det nutidige menneskes selvforståelse blot er et led i en lang kæde af ændringer, der griber ind i hinanden. Derfor kan den nutidige opfattelse af køn og psyke ikke uden videre tages ud af sammenhæng, men må ses og forstås på baggrund af århundreders forandringer.

Afslutningsvis er det mit indtryk, at bogen lægger op til mange gode diskussioner for forståelsen af den betydning, kønnet har for vores identitet. Det er et positivt træk, at "Køn og psyke i europæisk litteratur" fokuserer på begge køn. Det får bogen til at virke nutidig og i trit med de bevægelser, der sker i vores opfattelser af køn. Derfor adskiller bogen sig fra de hidtidige 1970'ér anakronismer, hvor køn er lig kvinde. Indragelsen af manden og de skiftende forestillingerne om maskulin identitet, gør bogen tidssvarende. De forskellige kønsforestillinger, der præsenteres, peger således frem mod en diskussion af nutidens kønsforestillinger og det postmoderne menneskes selvforståelse.

*Rikke Sanderhoff
Cand.mag*